

Тетяна Мединська

ЗОНИ ЕКОНОМІЧНОГО ВПЛИВУ АМЕРИКАНСЬКИХ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОМПАНІЙ

У статті досліджується роль транснаціональних компаній (ТНК) провідних країн світу, зокрема Сполучених Штатів, у розподілі світового валового продукту та в сучасних світових економічних процесах. Проводиться систематизація зон економічного впливу американських ТНК, здійснюється характеристика такого впливу.

Ключові слова: *зони економічного впливу, транснаціональні компанії, світова економіка, глобальні економічні процеси.*

Татьяна Мединская. Зоны экономического влияния американских транснациональных компаний

В статье исследуется роль транснациональных компаний (ТНК) ведущих стран мира, в частности Соединенных Штатов, в распределении мирового валового продукта и в современных мировых экономических процессах. Проводится систематизация зон экономического влияния американских ТНК, осуществляется характеристика такого влияния.

Ключевые слова: *зоны экономического влияния, транснациональные компании, мировая экономика, глобальные экономические процессы.*

Tetyana Medynska. American TNC economic impact zones

The role of world economy leading countries' transnational companies (TNC) in distribution of world gross product and in global economic processes is examined. American TNC economic impact zones systematization is developed. A characteristic of such an impact is carried out

Keywords: *economic impact zones, transnational companies, world economy, global economic processes.*

В останні роки і на перспективу позиції США як світового економічного лідера були і залишаються очевидними, що посилює роль американських економічних корпоративних потуг. В умовах суспільного відтворення, яке з роками набуває все більш ринкових рис, ТНК

перебувають у безперервному пошуку шляхів утвердження свого становища, поглиблення інтеграції у сферу міжнародного обігу з метою розширення власного виробництва.

У вітчизняній літературі дослідженню процесів економічної глобалізації, ролі США в цих процесах присвячено багато наукових розвідок, зокрема Ю.Пахомова, О.Білоруса, Б.Канцелярука, А.Мокія. Питанням транснаціоналізації присвячені наукові розробки О.Рогача, О.Зав'ялової, О.Етокова, Д.Олесневича та інших. Водночас недостатньо дослідженою залишається систематизація зон економічного впливу ТНК, зокрема американських, як основних інституцій сучасності, що визначають основні напрями розвитку процесів економічної глобалізації.

Основним завданням у цій статті визначено дослідження та систематизація зон економічного впливу американських ТНК як інституцій з ознаками основної структурної характеристики сучасної світової економіки.

У післявоєнні роки американські корпорації посилюють експансію у різних регіонах світу: у Латинській Америці, в Західній Європі, на Близькому Сході. Вже у першій половині 1970-х років середній щорічний обсяг інвестицій ТНК досягає 13 млрд дол, питома вага США в здійсненні яких становить 60%.

Сполученим Штатам на початку нового тисячоліття належить близько половини з 500-та найбільших корпорацій світу. Наприклад, американська Ford Motor Company вже у 2003 році володіла 111-ма заводами з виробництва та комплектації окремих складових автомобілів та з їх складання. За межами Північної Америки було розташовано 68 з цих заводів. Окрім того, дана корпорація через свій структурний підрозділ Premier Automotive Group з місцем базування у Лондоні контролює діяльність інших світових потужних виробників: Volvo, Jaguar, Land-Rover та Aston Martin [8, 18].

Сучасна економічна політика Сполучених Штатів підтверджує тезу, яка висувається провідними вітчизняними науковцями [2, 16, 21], про переростання сучасного глобалізму в економічний державно-корпоративний імперіалізм, в якому потужним масштабним корпораціям надаються риси основної структурної характеристики світової економіки. При цьому глобалізм, як слушно зазначає О.Білорус, є найбільшою тоталітарною системою, яка будь-коли існувала, оскільки охоплює весь світ загалом.

Паралельним щодо глобалізації є процес універсалізації як приведення національних умов господарювання до норм і вимог провідних

розвинутих країн, і в першу чергу США. Можна виділити наступні негативні наслідки цього процесу для решти країн:

- використання стратегій дерегулювання щодо країн – об’єктів глобалізації для зруйнування національних бар’єрів. В останні роки дедалі вагомішого значення набуває міжнародний механізм регулювання інвестиційних потоків і міжнародного виробництва, що викликає потребу узгодження економічної політики багатьох країн, розробки загальних принципів торгівлі, інвестування, оподаткування тощо. На тлі пропагування Сполученими Штатами проведення національними урядами політики вільної торгівлі, наддержава сьогодення проводить протилежну політику, паралельно з протекціоністськими заходами переорієнтовуючи власну політику державного регулювання у напрямі тісних фінансових зв’язків американських ТНК з місцевими федеральними бюджетами включно із їх субсидіями, фінансовими гарантіями американського уряду та використанням потужного інтелектуального потенціалу, який безперервно поновлюється завдяки сприятливій імміграційній політиці;

- він включає культурну складову у вигляді тяжіння до зазвичай надто невибагливої американської масової культури;

- в аспекті природокористування експансія глобальних корпорацій спричинює погіршення екологічного стану планети внаслідок несправедливого розподілу екологічних ресурсів;

- у геополітичному контексті розширення монопольної влади корпорацій не відповідає демократичним принципам і веде до руйнації світового демократичного суспільства.

При дослідженні суб’єкт-об’єктних відносин у контексті визначення наслідків впливу найбільш потужних ТНК світової економіки необхідно екстраполюватися від того, посилюється чи послаблюється проблема суперечливості, конфліктності, суперництва в сучасному світі? Чи, навпаки, складаються відносини гармонійної рівноваги, стійкості, стабільності у світовому економічному просторі? У цьому відношенні можна погодитись з думкою Е. Азроянца, який зазначає, що *“економічне становище США у світі в наступні десятиліття в значній мірі буде визначатись характером інтеграційних процесів, у які залучені не тільки США, але і всі їхні провідні партнери”* [1].

Сьогодні у світовому господарстві можна виділити протистояння трьох сил: ТНК і могутніх держав “золотого мільярда” – держав, які прагнуть захистити свій суверенітет – руху антиглобалістів. При цьому для першої характерне отримання від національних урядів значних субсидій, преференцій, фінансових гарантій, а також переваг від

зазвичай сприятливої імміграційної політики [3, 126]. Для третьої із вище зазначених світових економічних потуг – руху антиглобалістів – з метою усунення або запобігання негативним наслідкам глобалізації притаманна схильність до процесів дезінтеграції та фрагментації світового економічного розвитку, в тому числі до процесів регіоналізації, які, в свою чергу, слід розглядати як паралельні щодо глобальної інтеграції.

ТНК провідних країн світу, так званих “держав-глобалізаторів”, сьогодні вступають або вже відіграють провідні ролі у розподілі світового валового продукту, у проходженні сучасних світових економічних процесів. Провідні позиції Сполучених Штатів серед цих країн пояснюються не тільки спроможністю створювати і розвивати високі технології, а й швидко впроваджувати їх безпосередньо у виробництво. Окрім того, США притаманна висока технологічність і мобільність населення, в тому числі висококваліфікованих іммігрантів, що сприяє його швидкому переміщенню між регіонами країни, опануванню нових професій і навиків, зміні сфер діяльності відповідно до вимог глобальної економіки.

При цьому не можна оцінювати вплив американських ТНК тільки з позитивної або негативної точок зору. Дані аспекти лежать у площинах взаємозв'язку діяльності ТНК із національними інтересами приймаючих країн, їх національною стратегією, проблемами міжнародного права, глобальної картини світу, у якій діяльність ТНК США розгортається на тлі розподілу та експлуатації глобальних ресурсів.

Низкою вчених проводились дослідження про ступінь глобальної присутності американських ТНК у 2002 році. Вони прийшли до висновку про наявність зворотних процесів, які стосуються експансії американських ТНК. Так, дослідження п'ятиста провідних транснаціональних компаній засвідчило, що тільки деякі з них характеризувались справді глобальною присутністю, тоді як більшість обмежувались торгівлею на внутрішньому ринку [12]. За словами автора даного дослідження професора Алана Ругмана, існувала тенденція до того, що він називав деглобалізацією. Професор звертав увагу на те, що, наприклад, найбільша у світі за обсягами продажу американська компанія Волмарт (“Walmart”) 94% своєї торгівлі зосереджувала у країні базування. Ряд експертів також вважало, що така тенденція притаманна і більшості американських компаній-виробників продукції. Проте сьогодні, через 8 років, можна не погодитись з думками про зворотність процесів транснаціоналізації.

В цілому серед функцій найбільших ТНК світу, і, в першу чер-

гу, це відноситься до ТНК Сполучених Штатів, можна виділити такі основні:

1. **Провідника глобального економічного розвитку** і механізму поширення американської вільної підприємницької системи. Починаючи з Плану Маршалла, американським урядом транснаціональним корпораціям приділялась роль посилення іноземних економік і протистояння комунізму та соціалістичним моделям економічного розвитку.

2. **Дипломатична** у сфері міжнародних економічних відносин, в яких вони виступають як політичні агенти, маючи великий відповідний потенціал:

1) наявність щільної та широкої мережі філій, дочірніх компаній, представництв, зв'язків, якими не володіє жодне дипломатичне відомство;

2) присутність ТНК в економіці приймаючих країн, у їхній інфраструктурі, зовнішній торгівлі, на відміну від офіційної дипломатії, яка діє на міждержавному рівні;

3) **поширення американськими корпораціями свого контролю на засоби масової інформації, зв'язку**, що означає володіння могутньою зброєю формування місцевої суспільної думки;

4) **лобіювання** в країнах розташування власних інтересів американськими корпораціями завдяки представникам місцевих політичних, суспільних кіл.

Так, цільовою формою зв'язку великого бізнесу з органами державної влади є система лобіювання, спрямована на відстоювання інтересів американських ТНК в інших країнах. Сучасна лобістська мережа ТНК містить у собі цілі відділи корпорацій і їхніх об'єднань, різні неформальні контактні організації, фонди, бюро тощо. Вони мають своєю метою впливати на прийняті законодавчі акти, діяльність партій, результати виборів і рішення судових органів. У своїй діяльності лобісти використовують різні методи: організації кампаній по залученню виборців до участі в голосуванні; налагодження контактів з політичними діячами і чиновниками держапарату для подальшого впливу на їхні рішення; фінансування передвиборних кампаній, діяльності політичних партій тощо.

Ще одним вагомим фактором, який покликаний забезпечувати високу світову конкурентоспроможність США, є простота податкової системи, зокрема системи стягнення податків, що суттєво зменшує частку тіньової економіки в країні. Серед інших важливих факторів слід виділити ефективне регулювання зовнішньої торгівлі (вартість

та тривалість оформлення експорту та імпорту в податковій, митній та інших інспекціях) та рівень доступності зовнішнього фінансування для бізнесу. За всіма цими критеріями Сполучені Штати посіли перше місце у 2005 році за Лозаннським рейтингом конкурентоспроможності країн [12], який визнано найбільш авторитетним експертним джерелом як в наукових, так і в урядових та бізнесових колах багатьох країн світу.

За рейтингом країн щодо сприятливих умов ведення бізнесу у 2006-2007 роках [5] США посідають третє місце після Сінгапуру та Нової Зеландії. Для даного рейтингу аналіз здійснюється на основі наступних показників: умови відкриття нової компанії, процес реєстрації прав власності, складність процедури отримання ліцензії, умови отримання кредиту, ступінь захисту прав інвесторів, прозорість і простота системи сплати податків, вартість і тривалість оформлення зовнішньоторговельних операцій в усіх інстанціях.

У сучасному глобальному економічному просторі обсяги прямих іноземних інвестицій (ПІІ) продовжують стрімко зростати, посилюючи роль міжнародного виробництва у світовій економіці. Зростання масштабів вивезення і ввезення капіталу перетворюють міжнародну торгівлю із домінуючої форми міжнародних зв'язків у другорядну. На початку нового тисячоліття ПІІ випереджають за темпами росту світову торгівлю, досягнувши рекордного рівня в 1,3 трлн дол. Сьогодні рушійною силою глобального розширення інвестиційних потоків виступають більше 60 тис ТНК, які володіють понад 800 тис афілійованих підприємств за кордоном. Оскільки, за оцінками експертів ООН [11, 46], частка ТНК у світових потоках ПІІ досягає 98-99%, для оцінки зон економічного впливу американських ТНК доцільно використовувати дані валового експорту ПІІ.

Довгостроковий характер прямих іноземних інвестицій ТНК Сполучених Штатів дозволяє говорити про стабільний характер їх впливу. Саме приплив великих обсягів *короткострокового* спекулятивного капіталу, здійснюваний хедж-фондами для одержання прибутку за рахунок гри на різниці курсів валют, став, на думку багатьох експертів, однією з найважливіших причин більшості економічних криз останніх десятиліть. Так, за даними опитування топ-менеджменту найбільших ТНК світу, тільки 2% компаній збирались заморозити свої довгострокові інвестиційні програми у зв'язку з подіями 11 вересня [7, 37]. Економічна криза кінця 2008 спричинила падіння світових ПІІ з 1,7 до 1,2 трлн дол. При цьому вже у 2011 році експерти прогнозують зростання валових ПІІ світу до 1,8 трлн дол [11, 46].

Водночас можна констатувати, що рівень інтернаціоналізації найбільших ТНК помітно зменшився у 2008 році, зросла питома вага ступеня їх реструктуризації. Валові доходи найбільш крупних ТНК світу зменшились на 27%. Підвищення ступеня втручання національних урядів розвинутих країн у фінансовий і банківський сектори спричинило до націоналізації деяких найбільших фінансових ТНК. При цьому уряди стали власниками контрольного пакету акцій даних корпорацій або їх одноосібними власниками. Як наслідок, побоювання та сумніви, викликані світовою економічною кризою 2008-2009 років, можуть призвести до того, що інтернаціоналізація найбільших ТНК, їх валові ПІІ найближчими роками суттєво скоротяться або у конкретних випадках не здійснюватимуться взагалі. Подібні прогнози висловлюються багатьма експертами, зокрема ЮНКТАД в “Огляді світових інвестиційних проєктів” [6].

Кризові явища останніх років у світовому економічному просторі спричинили до того, що для більшості із 79-ти країн (для 56), для яких доступні статистичні дані і які охоплюють 93% обсягу світового відпливу ПІІ, у I кварталі 2009 року в порівнянні з відповідним періодом попереднього глобальні відпливи інвестицій даного виду зменшились майже удвічі – на 46%. Зазначені країни включають, в першу чергу, Сполучені Штати, а також такі розвинуті країни, як Франція, Німеччина та Японія. Структура потоків ПІІ в США у попередні роки (2006-2008 рр.) не зазнавала радикальних змін (табл. 1).

Таблиця 1.

Динаміка частки потоків ПІІ в США у валовому нагромадженому капіталі та внутрішньому валовому продукті (ВВП) цієї країни у 2006-2008 рр., %

Показники потоків ПІІ у США	Питома вага потоків ПІІ у валовому нагромадженому капіталі			Питома вага активів ПІІ у ВВП		
	Роки			Роки		
	2006	2007	2008	2006	2007	2008
Приплив ПІІ	9,4	10,9	12,5	6,8	12,9	16,0
Відплив ПІІ	8,9	15,2	12,3	7,4	13,	22,2
Всього	0,5	-4,3	0,2	-0,6	-0,6	-6,2

З таблиці видно, що у 2008 році частка припливу і відпливу американських ПІІ у валовому нагромадженому капіталі зрівнялась. Натомість, ті ж показники у ВВП Сполучених Штатів відображають значну різницю в останньому році періоду, що аналізується: 6,2% на користь відпливу ПІІ, що, як зазначалось вище, пояснюється початком кризових явищ, в першу чергу, в самих США.

США разом з Данією, Ірландією, Нідерландами, Норвегією та Великобританією опинились у групі розвинутих країн, в яких окремі складові притоків ПІІ мали негативне значення за останні три роки (табл. 2).

Таблиця 2.
Динаміка структури негативних притоків ПІІ до США
впродовж 2007 – початку 2009 рр., млн дол

Показники структури при- току ПІІ	Роки								
	2007				2008				2009
	квартали								
	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I
Акціонерний капітал	19894	49442	57628	28416	42203	44227	53889	109864	22158
Реінвестовані прибутки	19724	19374	11649	-5953	10077	27618	16101	-2822	-10258
Інвестиційний капітал (внутріфірмові позики)	-21094	17000	29823	45274	5545	30150	-5745	-14995	21412
Всього	18523	85816	99100	67737	57825	101995	64244	92048	33312

Основними причинами спаду ПІІ, в першу чергу, слід виділити наступні:

– вилучення капіталовкладень або інші трансфери фондів (наприклад, виплата боргів, зворотні позики) з існуючих іноземних філіалів до їх материнських компаній перевищують нові інвестиційні вкладення даних компаній;

– зменшуються нові інвестиції для розширення закордонного бізнесу шляхом або транскордонних ЗІП, або затвердження проектів реструктуризації ТНК.

Суттєве зменшення обсягів акціонерного капіталу американських ТНК на початку 2009 року, як видно з таблиці, пояснюється значними обсягами його вилучення внаслідок впливу факторів світової економічної кризи. Така тенденція притаманна всім представленим вище розвинутих країнам за виключенням Нідерландів, в яких акціонерний капітал, навпаки, збільшився майже на 99%.

Інвестиційний капітал у формі внутріфірмових позик у ТНК Сполучених Штатів мав, як свідчать дані таблиці, негативне значення на початку 2007 року та у кінці 2008 року, досягнувши у IV кварталі останнього рекордно низького рівня в періоді, що досліджується. Пріоритетною передумовою позитивних значень інвестиційних притоків американських ТНК на початку наступного року можна виділити те, що закордонні філіали даних компаній збільшили для них обсяги надаваних позик. Негативне значення обсягів реінвестованих прибутків американських ТНК наприкінці 2008 – початку 2009 років свідчать про суттєве скорочення величини цих прибутків або про підвищення збитковості даних компаній, що спричинено, в першу чергу, чинниками економічної кризи.

Географія розподілу інвестицій американських ТНК є надзвичайно широкою і включає більше 50-ти країн у різних регіонах світу. Можна виділити наступні зони економічного впливу інтернаціоналізованого сектора економіки Сполучених Штатів:

1. Європа. На зламі тисячоліть спостерігалось зниження обсягів американських ПІІ в Європу (з 82 млрд дол у 1999 році до 76,9 у 2000 році), а отже відповідне зниження інтересу корпорацій США в інвестуванні економіки Старого світу. Проте це не позначилось суттєво на діяльності американських ТНК в переважній більшості країн Європи, де позиції даних компаній є виключно сильними. Так, в зону економічного впливу корпорацій Сполучених Штатів входить Швейцарія (43% всіх інвестицій у фінансовому секторі; біля 15% у мережі роздрібної торгівлі). В Італії основні інвестиції здійснюються в електронну та автомобільну галузі (30 і 18% всіх інвестицій відповідно [9, 34]. Слід відмітити операцію з придбання американським автомобільним концерном General Motors Corp. одного з підрозділів італійської компанії Fiat, який займався розробкою та виробництвом моторів та кузовів для легкових автомобілів (Fiat Auto SpA) [10, 65]. Застосування новітніх технологій американської корпорації та досвід її конку-

рентної боротьби стали факторами підвищення конкурентноздатності італійської автомобільної промисловості, особливо на надзвичайно насиченому Європейському ринку.

У зону значного економічного впливу корпорацій США потрапила Ірландія. Це, в першу чергу, пов'язано з тим, що Сполучені Штати і ця країна тісно взаємопов'язані історично: значна частина американського населення має ірландські корені. Так, Джон Кеннеді, Білл Клінтон, багато крупних фінансових діячів є нащадками ірландських переселенців. Тільки у 2000 році Ірландія отримала 7,4 млрд дол, що склало більше 45% її валового інвестиційного притоку. Більше половини цих інвестицій (біля 53%) прийшлося на фінансовий сектор [9, 44]. Слід відмітити, що при цьому Ірландія не відрізняється привабливим інвестиційним кліматом.

Такі країни як Великобританія, Нідерланди, Данія та Португалія на зламі тисячоліть опинились у зоні помірного економічного впливу американських ТНК. Водночас Великобританія стала найбільшим у світі отримувачем американських ПІІ. Цей показник у країні складає 29 млрд дол, що більш, ніж у три рази вище відповідного показника Швейцарії, яка перебуває на другому місці (8,6 млрд дол). Для американських інвесторів найбільш привабливим виявився фінансовий сектор британської економіки (більше 65%) та автомобільна промисловість (біля 8%). В останній відбулось поглинання американською ТНК Ford Motor Co. британського виробника Land Rover, контрольний пакет акцій якого раніше належав німецькій компанії BMW. Обсяги американських ПІІ, залучені Данією та Португалією, виявились значно меншими (2,2 і 0,4 млрд дол відповідно) і здійснювались, в основному, у фінансовий сектор і мережу роздрібної торгівлі [9, 44].

У зону економічних інтересів корпорацій США потрапили такі європейські країни, як Греція, Швеція, Іспанія, Норвегія, Бельгія, Люксембург, Франція і Німеччина. Особливо слід виділити тільки два великих поглинання: компанією “нової економіки” America Online Inc., яка зуміла залишитись на плаву, німецької AOL Europe та американською інвестиційною компанією Investor Group однієї з філій найбільшого німецького телефонного оператора Deutsche Telecom – компанії Deutsche Telecom AG-North [9, 44]. Незначний відтік американських ПІІ спостерігався тільки у Фінляндії, яка потрапила в зону впливу інтернаціоналізованого сектора економіки США, що слабшає.

2. Латинська Америка і Канада. Два американських континенти є другим по значущості отримувачем американських ПІІ. На них припадає 27,5% всього експорту американського капіталу (на Європу при-

падає 52%), що складає більше 38 млрд дол, причому левову частку цієї суми ПІІ (18,3 млрд) на початку нового тисячоліття залучила Канада. Основними галузями-отримувачами американських ПІІ у цій країні є наступні: транспортне машинобудування (близько 21% всіх інвестицій), банківський сектор (20%), сфера послуг (13%) [9, 44].

Незважаючи на такий високий інтерес американських ТНК до інвестування в економіку Канади, ця країна потрапила тільки в зону значного економічного впливу ТНК США (з показником частки американських ПІІ в загальному припливі ПІІ в країну близько 30%), що пов'язано з високою активністю канадських французів, частка ПІІ яких у валовому припливі інвестицій в економіку Канади у 2000 р. склала близько 35%.

Окрім Канади, значний економічний вплив інтернаціоналізованого сектора економіки Сполучених Штатів випробували на зламі століть Венесуела і Мексика – такі ж традиційні зони впливу США, як і Канада. У зону сильного економічного впливу ТНК США потрапили також такі країни, як Барбадос, Коста-Ріка, Бермудські острови, Ямайка і Панама. Бермудським островам удалося залучити 7,5 млрд дол американських інвестицій, причому більше 80% припало на фінансовий сектор. Це пояснюється тим, що Бермудські острови є однією з найбільших офшорних зон світу й американські ТНК, як і багато інших країн, виводять сюди свої прибутки для мінімізації оподаткованої бази у себе на батьківщині.

Панамі так само вдалось залучити у фінансовий сектор близько 1,5 млрд дол американських інвестицій. В інших трьох країнах інвестиції здійснювались в основному у сферу послуг і нерухомість та вплинули на розвиток рекреаційної галузі.

У зоні помірного економічного впливу американських ТНК виявилось кілька острівних країн Карибського басейну (Домініканська республіка, Нідерландські, Антильські острови та ін.), а також Гватемала, Чилі, Колумбія і Перу. Однак інвестиції в ці країни були досить незначними. Різко зменшився приплив американських ПІІ в Бразилію (у два рази з 1998р.) та в Аргентину (у 1,5 рази), тому ці країни поряд з Гондурасом, Тринідадом і Тобаго на початку нового століття потрапили у зону слабого впливу економічних інтересів ТНК США. Відтік капіталу відбувався тільки з Багамських островів та Еквадору.

3. Азія. На початку ХХІ століття частка азіатських країн у валовому відтоку капіталу зі США залишилась майже незмінною: близько 15%. Найбільшим одержувачем американських інвестицій в Азії стала Японія, яка залучила більше 8 млрд дол американських інвестицій,

що склало більше 81% припливу інвестицій у дану країну. У такий спосіб Японія потрапила в зону сильного економічного впливу ТНК США, що користуються кризою японської економіки для проникнення на внутрішній ринок цієї країни і поглинання деяких найбільш перспективних компаній.

Ще п'ять азійських країн стали великими одержувачами американських інвестицій: Гонконг (3,1 млрд дол), Сінгапур (2,7 млрд дол), Китай, Індонезія і Тайвань (трохи більше 1 млрд кожна з країн). При цьому, якщо Сінгапур та Індонезія, а також Саудівська Аравія, потрапили через це в зону значного економічного впливу ТНК США, то Тайвань – у зону помірного впливу (поряд з Туреччиною, Таїландом, Ізраїлем і Республікою Кореєю), а Китай і Гонконг – у зону слабого впливу. До останньої так само відносяться Малайзія, ОАЕ і Філіппіни. В усіх цих п'яти країнах інвестиції зі США здійснювались в основному у фінансовий сектор (Гонконг) та електронну промисловість.

4. Африка, Австралія й Океанія. Ці два регіони світу не є особливо привабливими для потенційних інвесторів. Виключенням є тільки ПАР, Австралія, Нова Зеландія, Туніс, Єгипет, на які припадає велика частка припливу ПІІ в ці регіони. Для американських ТНК на початку нового століття найбільш привабливими виявились Австралія (1,5 млрд дол), що потрапила в зону помірного економічного впливу, Єгипет (0,6 млрд дол.), який потрапив у зону сильного економічного впливу, та ПАР, яка виявилась у зоні слабого економічного впливу ТНК США.

Кризові процеси у світовій економіці останнього часу зумовили значне збільшення кількості транснаціональних компаній, які зазнали реструктуризації. В першу чергу це стосується транскордонних злиттів та поглинань (ЗІП), форм яких набували світові ПІІ.

Питома вага американських ТНК у світовому обсязі ЗІП корпорацій вартістю більше 1 млрд дол становить близько 40% у кількісному і більше 11% у вартісному виразі. Дві операції ЗІП за участю американських компаній потрапили у розряд найбільш крупних (вартістю більше 10 млрд дол): придбання фінансовою групою Credit Suisse First Boston канадсько-американської компанії Donaldson Lufkin & Jenrette (за 13,5 млрд дол) та поглинання американською ТНК NTL Inc, яка функціонує в області телекомунікацій, британської телекомунікаційної компанії CWC Consumer Co (за 11 млрд дол) [8, 46].

На міжнародній арені зміцненню експортних позицій американських ТНК служить сприяння лібералізації міжнародної торгівлі, у тому числі в рамках підтримки інститутів світового і регіонального,

міжнародного економічного співробітництва (СОТ, МВФ, Північно-американська зона вільної торгівлі тощо), та забезпечення в них провідних позицій. Окрім того, у сфері документального забезпечення здійснення зовнішньоекономічної діяльності Сполучені Штати підтримують тенденцію переходу від двосторонніх економічних угод до угод про вільну торгівлю, а також переукладання вже існуючих двосторонніх угод економічного характеру.

На основі розглянутих вище закономірностей у розподілі ПШ інтернаціоналізованого сектора економіки США за регіонами і країнами можна зробити наступні висновки щодо зон економічного впливу ТНК Сполучених Штатів:

1. Зони економічного впливу американських ТНК характеризуються значними масштабами й охоплюють країни у всіх регіонах світу.

2. Традиційною зоною економічного впливу ТНК США залишається Америка (Канада і Латинська Америка). З одного боку, це – найбільш важливий для Сполучених Штатів регіон, з якого в країну надходять необхідні корисні копалини, з іншого боку, деякі країни регіону є привабливими для інвестування в обробну промисловість та фінансовий сектор (насамперед, Канада і Бразилія).

3. Європа привертає все більше уваги ТНК США як потенційних інвесторів. Це пов'язано із введенням в обіг єдиної європейської валюти та значною привабливістю економіки Європейського Союзу, що демонструвала на початку ХХ століття високі темпи росту.

4. Транскордонні злиття і поглинання як характерні процеси останнього часу, спричинені світовими кризовими явищами в економіці, у великій мірі визначають нові вектори, а отже і зони поширення або утвердження Сполученими Штатами свого впливу через власні ТНК, які в останні роки набувають стійких рис інституцій з ознаками основної структурної характеристики світової економіки.

Подальшими дослідженнями у даному напрямі вбачається вивчення характеру впливу транснаціональних компаній США на національні економіки держав світу, окремих аспектів наддержавного регулювання діяльності американських ТНК.

Джерела та література

1. Азроянц Э.А. Глобализация: катастрофа или путь к развитию? Современные тенденции мирового развития и политические амбиции / Э. А. Азроянц. – М. : Издательский дом “Новый век”, 2002. – 416 с.

2. Білорус О. Проблеми політичної економії глобалізму. Глобалізм як світова система імперіалістичної інтеграції / О. Білорус // Україна в глоба-

лізованому світі: Зб. наук. праць / НАН України. Ін-т світової економіки і міжнародних відносин; Нац. б-ка України ім. В.І. Вернадського. – К., 2007. – 176 с.

3. Платонов О. Почему гибнет Америка / О. Платонов. – 2001. – 360 с.

4. Чи всі транснаціональні компанії є саме такими? // Юридичний журнал “Юстініан”. – 2002. – № 4. – С. 38–45.

5. Doing Business 2007. – Режим доступу: www.envirovaluation.org

6. Evaluating Investment Promotion Agencies. – Document symbol: UNCTAD/DIAE/PCB/2008/2. – Режим доступу: www.unctad.org/en/docs/diaepcb20082_en.pdf

7. FDI downturn in 2001 touches almost all regions. Press release. 21 January 2002 United Nations Conference on Trade and Development. – Режим доступу: www.unctad.org

8. The Financial Times. – 2003. – February 14th. – P. 18.

9. U.S. Direct Investment Abroad, Bureau of Economic Analysis, USA. – Режим доступу: www.bea.gov

10. World Development Indicators 2001, World Bank development gateway. – Режим доступу: www.developmentgateway.org.

11. World Investment Report 2008, United Nations Conference on Trade and Development. – Режим доступу: www.unctad.org.press.

12. www.dt.ua/1000/1030/51825